

Suomen kuuden suurimman kaupungin - Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu ja Turku – lausunto eduskunnan talousvaliokunnalle Horisontti Eurooppa-ohjelmasta (valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle U73/2025 vp)

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt kuutoskaupungeilta kirjallista lausuntoa liittyen valtioneuvoston kirjelmään U 73/2025 vp 10. tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma Horisontti Euroopasta osana EU:n vuosien 2028–2034 tulevaa monivuotista rahoituskehystä.

Kuutoskaupungit kiittävät mahdollisuudesta antaa lausunto.

Horisontti Eurooppa -ohjelmaa koskevat pääviestimme talousvaliokunnalle ovat:

- Horisontti Eurooppa -ohjelmassa pitää olla vahva yhteiskunnallinen ulottuvuus ja kaupungeilla ja niiden konserniyhtiöillä, mukaan lukien keskeiset infrastruktuuri-, energia ja verkkotoimijat, tulee olla mahdollisuus hyödyntää ohjelmaa. EU-missioita tulee jatkaa ja laajentaa ratkomaan myös muita kaupunkien keskeisiä haasteita, kuten eriarvoisuutta ja segregatiota.
- Puiteohjelman budjettikorotuksesta tulee pitää kiinni. Ohjelman tulee säilyä kilpailuperustaisena sekä korkeaan laatuun perustuvana.
- Kilpailukykyrahaston ja Horisontti Eurooppa -ohjelman yhteyttä on selvennettävä.
- Rahoitusta tulee suunnata nykyistä enemmän innovaatioiden skaalaamiseen ja paikallisten ekosysteemien vahvistamiseen. On tärkeää, että Suomi tukee Horisontti Eurooppa-ohjelman pilarin II vahvistamista, koska se keskittyy tutkimustulosten skaalaamiseen ja hyödyntämiseen.

Lisäksi haluamme tuoda talousvaliokunnan tietoon seuraavat yksityiskohtaisemmat näkökulmat.

Komission ehdotus seuraavaksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaksi on monelta osin oikean suuntainen. Suomen ja suurten kaupunkien tavoitteiden mukaisesti ohjelma vahvistaa EU:n kilpailukykyä panostamalla tutkimukseen, kehitykseen ja innovaatioihin.

Suomi on nykyisen Horisontti Eurooppa -ohjelman nettosaaja. Suurimmat yksittäiset edunsaajat ovat kuudessa suurimmassa kaupungissa sijaitsevia tutkimuslaitoksia ja korkeakouluja. Lisäksi suurimmissa kaupungeissa on hyödynnetty Horisontti Eurooppa -rahoitusta monissa kaupunkikehityshankkeissa, mikä osaltaan on vahvistanut Suomen kokonaissaantoa ohjelmasta. Valtaosa (78 %) tutkimus- ja kehitysinvestoinneista tehdään kuuden suurimman kaupungin alueella. Pidämme Horisontti Eurooppaa yhtenä tuloksellisimmista EU-ohjelmista, joka tuottaa selvää eurooppalaista lisäarvoa, täydentää Suomen kansallisia TKI-panostuksia ja vahvistaa kaupunkiseutujen ja paikallisten innovaatioekosysteemin kilpailukykyä.

Kilpaillun rahoituksen merkitys Suomelle ja tuottavuuskasvulle tuodaan hyvin esiin Suomen linjauksissa. Euroopan komission mukaan yksi Horisontti Eurooppa euro tuottaa takaisin 11 euroa, mikä korostaa ohjelman merkitystä pitkäjänteiselle kasvulle. Olennaista on, että suomalaiset toimijat pystyvät jatkossakin hyödyntämään rahoitusta ja että myös kansalliseen vastinrahoitukseen varaudutaan.

Rahoitusta tulee suunnata nykyistä enemmän innovaatioiden skaalaamiseen ja paikkaperusteisten ekosysteemien vahvistamiseen. Rahoituksen tulee säilyä täysin bottom-up-periaatteisena ja erinomaisuuteen perustuvana. Kaupunkien rooli EU:n TKI-politiikassa tulee tunnistaa nykyistä selkeämmin, sillä juuri kaupungeissa ratkaisut konkretisoituvat ja skaalautuvat.

Rahaston koko, tarkoitus ja yhteys uuteen kilpailukykyrahastoon

Suomen suurimmat kaupungit yhtyvät U-kirjelmän kantaan, jonka mukaan Horisontti Euroopan on jatkossakin rahoitettava Euroopan parasta tutkimusta ja innovaatioita laatuperusteisesti, avoimeen kilpailuun perustuen. Suomalaiset toimijat ovat pärjänneet ohjelmassa keskimääräistä paremmin juuri avoimen kilpailulogiikan ansiosta. Ehdotetut widening-elementit heikentäisivät puiteohjelman vaikuttavuutta.

Euroopan komission pyrkimys yksinkertaistaa puiteohjelman työohjelmia ja rahoitusmuotoja on kannatettava, joskaan se ei saa vaarantaa hakujen ja arvioinnin läpinäkyvyyttä. Parhaimmillaan yksinkertaistaminen voi avata rahoitusmahdollisuuksia uusille toimijoille ja hyödyttää muun muassa suomalaisia ammattikorkeakouluja.

Vaikka Horisontti Euroopan kokonaisrahoitusta ehdotetaan kasvatettavaksi, pilarin II rahoitus kasvaisi vain vähän. On tärkeää, että Suomi tukee Horisontti Eurooppa -ohjelman pilarin II vahvistamista, koska se keskittyy tutkimustulosten skaalaamiseen ja hyödyntämiseen.

Huomioiden tavan, jolla EU ja sen jäsenmaat priorisoivat nykyisessä maailman tilanteessa kilpailukykyä ja strategisen autonomian vahvistamista, lisäpanostukset tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaan ovat perusteltuja. Pidämme kriittisenä, että Suomi puolustaa niitä rahoituskehysneuvotteluissa. Myös aluekehitysvaroilla rahoitetut ekosysteemihankkeet ovat keskeinen osa kokonaisuutta ja täydentävät kilpailtua EU-rahoitusta. Molempia tarvitaan, jotta

luodaan vahva perusta osaamiselle, huippututkimukselle sekä uusille innovaatioille. Suomen kantojen ei tulisi siten perustua vain suhteelliseen saantoon. Molempia tarvitaan, jotta luodaan vahva perusta osaamiselle, huippututkimukselle sekä uusille innovaatioille.

Pidämme myönteisenä ajatusta luoda polku Horisontti Eurooppa -ohjelman ja uuden kilpailukykyrahaston välille perustutkimuksesta kaupallisiin sovellutuksiin. Puiteohjelman ja rahaston välistä suhdetta ja rajankäyntiä on kuitenkin tarkennettava neuvotteluissa päällekkäisyyksien välttämiseksi.

Yhteiskunnallinen ulottuvuus ja missiolähtöinen tuki innovaatioekosysteemeille

Euroopan komission Horisontti Eurooppa -ohjelmalle esittämä rakenne on tarkoituksenmukainen. Kaupungit tarjoavat innovaatioalustoja, data- ja testiympäristöjä sekä monialaisia kumppanuuksia, jotka ovat olennaisia EU:n kilpailukyvyille, vihreälle siirtymälle ja sosiaaliselle kestävyydelle.

Suomen linjauksissa tulisi tunnistaa paikalliset ekosysteemit, varmistaa monitoimijahankkeisiin sopivat hallintomallit ja tukea kaupunkien osallistumista EU-missioihin, kumppanuuksiin ja pilotteihin. Pilarin II yhteistyöhankkeiden tulee pysyä ohjelman ytimessä. Kaupungit voivat yritysten ohella toimia alustoina disruptiivisille innovaatioille, esimerkiksi kaupunki-ilmailun edistämisessä. Yhteiskunnan laajemman turvallisuuden, resilienssin, varautumisen näkökulmasta paikallisen tason rooli on kriittinen.

Kaupunkien näkökulmasta on tärkeää, että tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmassa on vahva yhteiskunnallinen ulottuvuus, mikä tarkoittaa paitsi monitieteellisyyttä ja tutkitun tiedon tuottamista päätöksenteon tueksi, myös missiolähtöistä lähestymistapaa ja rahoitusmahdollisuuksia puiteohjelman ja uuden kilpailukykyrahaston rajapinnassa toimiville paikallisille innovaatioekosysteemeille, kaupungeille ja niiden kehitysyhtiöille.

Pilariin II (*”Kilpailukyky ja yhteiskunta”*) sisältyvät temaattiset ikkunat, jotka ovat yhtenevät kilpailukykyrahaston kanssa, ovat relevantteja.

Kaupungeilla on myönteisiä kokemuksia nykyisen puiteohjelman sisältämistä missioista, joiden on määrä jatkua uudessa puiteohjelmassa vuoteen 2030 asti. Missiot perustuvat selkeään yhteiskunnallisen tavoitteen asettamiseen ja siihen, että ratkaisuja etsitään paikkalähtöisesti alueellisia ja paikallisia toimijoita osallistuen. Erityisesti kaupunkien “100 ilmastoneutraalia ja älykästä kaupunkia vuoteen 2030 mennessä” -ilmastomission puitteissa luodut ilmastokaupunkisopimukset, missiorahoitus, EIP-rahoitus ja kumppanuudet korkeakoulujen, yritysten ja kansalaisten kanssa ovat olleet hyödyllisiä välineitä kaupunkien ilmastotyön edistämisessä.

EU-rahoitusta kaupungeissa tapahtuvalle kokeilulle, innovoinnille ja missiolähtöiselle yhteiskehittämiselle tarvitaan myös vuoden 2030 jälkeen. Esimerkiksi kaupunkien ilmastomission seuraava vaihe voisi keskittyä kehitettyjen ratkaisujen skaalaamiseen, levittämiseen ja resurssiviisaiden kaupunkien rakentamiseen. Missiolähtöistä lähestymistapaa voisi myös käyttää ratkomaan myös muita kaupunkien keskeisiä haasteita, kuten eriarvoisuutta ja segregatiota.

Innovaatioiden skaalaamiseen enemmän panostusta

Pilari III:n (*"Innovointi"*) osalta pidämme innovaatioekosysteemitöitä ja kaikkia aloitteita, jotka luovat synergioita aluekehitysrahoituksen ja puiteohjelman välillä lähtökohtaisesti positiivisina. Kaupungit ja niiden kehitysyhtiöt on tässä yhteydessä mainittava eksplisiittisesti keskeisinä ekosysteemitöijoinä. Innovaatioekosysteemien toimivuuden kannalta on tärkeä tunnistaa myös suuret, pitkäjänteiset ankkuritoimijat, kuten kaupunkien omistamat infrastruktuuri- ja energiayhtiöt, jotka mahdollistavat ratkaisujen testaamisen, skaalaamisen ja laajemman käyttöönoton osan eurooppalaisia arvoketjuja.

Horisontti Eurooppa -ohjelman väliarvioinnissa nostetaan hyvin esille ohjelman merkitys tieteellisten läpimurtojen ja edistysaskelien kannalta. Tutkimus- ja kehityspanostusten rinnalla ohjelmassa pitää olla riittävästi instrumentteja, jotka tukevat teknologioiden viemistä markkinoille. Muuten riskinä on, että lupaavat innovaatiot eivät kaupallistu. Euroopan alueellinen innovaatiovertailu osoittaa esimerkiksi, että Suomi menestyy patentoinnissa, mutta patentit kaupallistuvat yhä liian harvoin.

Euroopan oman teknologisen kyvykkyyden vahvistaminen ja riippuvuuden vähentäminen ulkoisista lähteistä (USA, Kiina) on tärkeää ja resursseja pitää suunnata teknologisen kyvykkyyden vahvistamiseen.

Lopuksi toteamme, että kuluvalle rahoituskaudella esimerkiksi alueellisiin innovaatiolaaksoihin (*"Regional Innovation Valleys"*) liittyvän rahoituksen hyödyntäminen on ollut Suomen alueille hankalaa korkean vastinrahoitusvaatimuksen vuoksi. Tätä ongelmaa ei ole pystytty kansallisesti ratkaisemaan, vaikka EU:n puolesta estettä käyttää vastinrahoituksena Euroopan aluekehitysrahastoa (EAKR) ei olisi. Vastaavien pullonkaulojen syntyminen on syytä estää tulevalle rahoituskaudella, jotta Suomen saanto edelleen vahvistuisi.